

ILLYÉS GYULA
EGY MONDAT A ZSARNOKSÁGRÓL
(Részlet)

*Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van
nemcsak a puskacsőben,
nemcsak a börtönökben,*

*nemcsak a vallató szobákban,
nemcsak az éjszakában
kiáltó ór szavában,
ott zsarnokság van*

*nemcsak a füst-sötéten,
lobogó vádbeszédben,
beismerésben,
rabok fal-morse-jében*

*nemcsak a bíró hűvös
ítéletében: bűnös!
ott zsarnokság van
nemcsak a katonásan*

*pattogatott „vigyázz”-ban,
„tűz”-ben, a dobolásban,
s abban, ahogy a hullát
gödörbe húzzák,*

*nemcsak a titkon
félignyílt ajtón
ijedten
besuttogott hírekben,*

*a száj elé hulltan
pisszt jelző ujjban,
ott zsarnokság van
nemcsak a rács-szilárdan*

*fölrakott arcvonásban
s e rácsban már szóltan
vergődő jajsikolyban,
a csöndet*

*növelő néma könnyek
zuhatagában,
kimeredt szembogárban,*

*ott zsarnokság van
nemcsak a talpraálltan
harsogott éljenekben
hurráhkban, énekekben,*

*hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van
nemcsak az ernyedetlen
tapsoló tenyerekben,*

*kürtben, az operában,
éppoly hazug-harsányan
zengő szoborkövekben,
színekben, képteremben,*

*külön minden keretben,
már az ecsetben;
nemcsak az éjben halkan
sikló gépkocsizajban*

*s abban,
megállt kapualjban;*

*hol zsarnokság van, ott van
jelenvalóan
mindenekben,
ahogy rég istened sem;*

*ott zsarnokság van
az óvodákban,
az apai tanácsban,
az anya mosolyában,*

*abban, ahogy a gyermek
idegennek felelget;*

*nemcsak a szögesdrótban,
nemcsak a könyvsorokban
szögesdrótnál jobban
butító szólamokban;*

*az ott van
a búcsúcsókban,
ahogy így szól a hitves:
mikor jössz haza, kedves;*

*az utcán oly szokottan
ismételt hogy-vagy-okban,
a hirtelen puhábban
szorított kézfogásban,*

*ahogy egyszercsak
szerelmed arca megfagy,
mert ott van
a légyottban,*

*nemcsak a vallatásban,
ott van a vallomásban,
az édes szó-mámorban,
mint légy a borban,*

*mert álmaidban
sem vagy magadban,
ott van a nászi ágyban,
előtte már a vágyban,*

*mert szépnek csak azt véled,
mi egyszer már övé lett;
vele hevertél,
ha azt hitted, szeretted,*

*tányérban és pohárban,
az van az orrban, szájban,
hidegben és homályban,
szabadban és szobádban,*

*mintha nyitva az ablak,
s bedől a dögszag,
mintha a házban
valahol gázfolyás van,*

*ha magadban beszélgetsz,
ő, a zsarnokság kérdez,
képzeletedben
se vagy független,*

...
*vonat kereke, hallod,
rab vagy, rab, erre kattog;
hegyen és tenger mellett
be ezt lehelled;*

...
*mint víz a medret,
követed és teremted;
kémselődöz ki e körből?
ő néz rád a tükörből,*

*ő les, hiába futnál,
fogoly vagy s egyben foglár;
dohányod zamatába,
ruháid anyagába*

*beivódik, evődik
velődik;
eszmélnél, de eszme
csak övé jut eszedbe,*

néznél, de csak azt látod,
mit ő eléd varázsolt,
s már körbe lángol
erdőtűz gyufaszáלבól,

mert amikor ledobtad,
el nem tiportad;
s így rád is ő vigyáz már,
gyárban, mezőn, a háznál,

s nem érzed már, mi élni,
hús és kenyér mi,
mi szeretni, kívánni,
karod kitárni,

bilincseit a szolgálta
maga így gyártja s hordja;
ha eszel, őt növeszted,
gyermeked neki nemzed,

hol zsarnokság van,
mindenki szem a láncban;
belőled búzlik, árad,
magad is zsarnokság vagy;

...

mert ahol zsarnokság van,
minden hiában,
a dal is, az ilyen hű,
akármilyen mű,

mert ott áll
eleve sírodnál,
ő mondja meg, ki voltál,
porod is neki szolgál.

(1950)